

העמק דבר לפרשת קדושים

פרק יט

פרק יט, ב

ב דְּבַר אֵל-כָּל-עֲדַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וְאֶמְרַת אֱלֹהִים קְדָשִׁים תְּהִי כִּי קְדוֹשׁ אָנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:
דבר וגו'. הפסיק הכתוב בין אזהרה דערויות לפרשת עונשין במצות הללו היינו משום שבא על סדר ראש פרשת עריות. שאחר שהקדים כמעשה ארץ מצרים לא תעשו ובחקותיהם לא תלכו. כתיב את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו וגו'. ואח"כ פירש הכתוב ממה שהזהיר שלא יעשו והוא כל אזהרות דערויות שבהם פרצו במצרים ובכנען אם מצד התאוה או מצד החק כמו שכתבתי. עתה בא הפסוק לפרש משפטי ה' וחקותיו להנהיג הליכות ישראל בהם.

קדושים תהיו. כלפי מעשה ארץ מצרים וכנען בתאותם לפרוץ אפילו כל חק בא המצוה על כל עדת בני ישראל להיות גדורים מן התאוה אפילו מה שהוא נגד שכל אנושי לבד וכמו שכתב הרמב"ן בפירוש מצות עשה זו שהוא להיות פרוש ממותרות הרבה אפילו במותר. והקדים הכתוב כאן את כל עדת בני ישראל באשר אין פרישת כל אדם שוה ותורת כל אחד לבדו בידו לפי טבע גופו והליכות ביתו וכדומה וכך כתב המגיד משנה שלהי הל' שכנים (יד,ה) יע"ש משום הכי כתיב דמכל מקום הכל מוזהרים איש לפי ערכו. מה שאין כן כל המצות הדבר ידוע שהכל שוים.

פרק יט, ג

ג איש אָמוּ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת-שִׁבְתֵּי תִשְׁמְרוּ אָנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

איש וגו'. עתה ביאר הכתוב במשפטים וחקי ה' אשר המה מקבילים נגד חקי העמים שודאי תכלית חקי העמים באו עפ"י איזה טעם לפי דעת גדוליהם או כהניהם המשובשה. שבאופנים הללו יתקיים שלום המדינה או פרנסתה, שעל שני דברים אלו עומדת כל

מדינה ועם. ובאו מצות ה' שבאלו המשפטים והחקים דוקא יתקיים שלום בישראל ופרנסתם. ע"כ בא רבוי המצות שבאותה סדרה מחולק בשתי פרשיות. היינו עד פס', כג וכי תבאו אל הארץ וגו' פרשת אחת. ומשם והלאה פרשת בפני עצמה. דפרשת ראשונה פרטי המצות שגורמים שלום בישראל. ופרשת השניה פרטי המצות המביאים פרנסה כאשר יבואר.

איש אמו וגו'. איש מיותר והדרש ידוע. ולפי הפשט אפילו איש מצוין וגדול במעלה מאביו ואמו. וכן ביארנו בפרשת משפטים (כא, טו) דיוק אמו ואביו דמשמע אפילו הוא יחיד להם והמה מגעגעים עליו מכל מקום ינהוג בהם מורא.

את שבתותי תשמורו. נכלל בזה שבתות קודש ויו"ט כמו שכתבתי להלן ל' עפ"י הגמרא (שבועות טו, א) ושם מיירי בתכלית הפרנסה כמו שיבואר שם וכאן מדבר בשמירת ימי מנוחה ועונג למריעות בין אדם לחבירו ומשום הכי תקנו חז"ל עירובי חצירות ואיתא בירושלמי והובא ברי"ף עירובין פרשת חלון שהוא משום הבאת שלום. הרי ראו חז"ל לסבב דבר המסייע לטבע היום המקודש וכן יו"ט ידוע שמחת יו"ט אינו אלא בחברת סעודת מריעות.

והקדים הכתוב מורא אב ואם למצוה זו. ללמד דלאב ואם לא שייך תכלית ימים הללו. דלא שייך בהם מריעות אלא מורא אבל זולת אביו ואמו את שבתותי תשמורו לזה התכלית. **אני ה' אלהיכם.** השגחתי תועיל להביא לידי כך.

פרק יט, ד

ד אֶל-תִּפְנוּ אֶל-הָאֱלִילִים וְאֵלֵהִי מִסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

אל תפנו אל האלילים וגו'. חקי העמים היו להבאת שלום להתאסף לזבחי אלילים וגדולה לגימא לאגוד חבורתם והאמינו שע"ז המיוחד לכך הועיל לזה. וכן היה אלהי מסכה בשעה שמנסכין יין לשמחה. ועל זה כתיב (ישעי' סה, יא) העורכים לגד שלחן ולמני ממסך. ומשום הכי כתיב אלהי מסכה לא תעשו לכם סמוך לשלש רגלים כמו שכתבתי בס' שמות ל"ד ע"ז. והזהיר הכתוב את ישראל על זה ומסיים אני ה' אלהיכם. משגיח לנצור שלום בישראל ולא זולת. ועוד נכלל בזה שאינו רק בשביל טעם אלא חק וגזירה מה'.

פרק יט, ה

ה וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לְרִצּוֹנְכֶם תִּזְבְּחֶהוּ:

וכי תזבחו זבח שלמים לה'. לזה התכלית שיביא שלום בפמליא ש"מ ובפמליא של מטה. לרצונכם תזבחהו. הבטיח הכתוב שיגיע לרצונכם להביא תועלת השלום ע"י. ועיין מה שכתבתי בפרשת יתרו בפסוק ויקח יתרו עולה וזבחים.

פרק יט, ו

ו בַּיּוֹם זָבַחְכֶם יֹאכַל וּמִמְחֶרֶת וְהַנּוֹתֵר עַד-יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָאֵשׁ יִשְׂרָף:

ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד-יום השלישי באש ישרף. ביארנו לעיל ז' ט"ז. ומצות אכילת השלמים מועלת בסגולה להביא שלום. והיינו חקי ה' שאין לנו דעת אנושי בזה אבל מכל מקום כן הוא.

פרק יט, ז

ז וְאִם הָאֵל יֹאכַל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פְּגוּל הוּא לֹא יִרְצָה:

ואם האכל וגו'. ידוע הדרש דקאי על מחשבת חוץ לזמנו שזה נקרא פגול. ולפי הפשט האכילה מוכחת שכך חשב מתחילה משום הכי לא ירצה.

פרק יט, ח

ח וְאֶכְלֶינּוּ עֹנֹנוּ יֵשׂא כִּי-אֶת-קֹדֶשׁ ה' חָלַל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמּוּיָהּ:

כי את קדשי ה' חלל. שעשה אכילת שלמים לחמם לנפשם וזהו בזיון קדשי ה'. והיינו קודש ה' חלל ליהנות בהם שלא בזמן מצוה רק להנאת עצמו.

פרק יט, ט

ט וּבִקְצֹרְכֶם אֶת-קְצִיר אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֵךְ לְקַצֵּר וְלִקְטוּ קְצִירָךְ לֹא תִלְקֹט:

ובקצרכם וגו'. כל אזהרות הללו המה חקי ה' שמביאים שלום דטבע העניים להתאסף בשעת קצירה ובצירה. ואם לא יהנו ברבות הטובה לבעליו יבאו העניים ליד קללות ונאצות מה שאין כן המרחם עליהם מביא לידי אהבה ולב טוב. ובשבת (קנא, ב) איתא כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים. וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים. ובשלהי הוריות (יג, א) איתא מפני מה הכל רודפים את העכברים מפני שסורו

רע. פירוש לפי שטבעו להזיק לאדם בלי שום הנאה וטעם ע"כ הכל שונאים אותם בלי סיבה וטעם.

פרק יט, יא

יא לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו:

ולא תכחשו. אם גנבת תן תודה ולא תכחש.

ולא תשקרו איש בעמיתו. אם אתה יודע שגנב עמיתו לא ישקר להגיד שאינו יודע. ופירוש בעמיתו ע"י עמיתו. וכמו שפירש הרמב"ם ז"ל הכתוב לא תענה ברעך עד שקר. המעיד ע"פ אחר הרי זה עונה ע"י רעו עד שקר. עיין הל' עדות (יז,א). כך הפירוש כאן לא תשקרו ע"י עמיתו. ועל שני אופנים הללו מסיים הכתוב ולא תשבעו וגו' שזה יגרום גם לישיבע לשקר ואלה ישמע ולא יגיד. ויש לפרש עוד לא תכחשו מה שעשית לשעבר ולא תשקרו וגו' אם הבטחת לעמיתך איזה דבר לא תשקר בו. ודוקא לעמיתך.

פרק יט, יב

יב ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך אני ה':

וחללת את שם אלהיך. פירוש בתו"כ נעשה את החולין לחיה ולבהמה וכן הוא אומר על כן אלה אבלה ארץ וגו' הבינו חז"ל משמעות את שם. עם שם שהוא עצמו מתחלל ומעביר מעליו צלם אלהים ונעשה כקוף ואין שום בריה נחת ממנו. וכ"ז גורם פרעות בשלום האומה והמדינה.

פרק יט, יג

יג לא תעשק את רעך ולא תגזל לא תלין פעלת שכיר אתך עד-בקר:

לא תעשוק את רעך. אם נכנס ממון אחר בידו בהלואה וכדומה בהיתר. ואין בדעתו להשיב מיקרי עושק ולא גזל שאינו אלא כמו ויגזול את החנית מיד המצרי היינו שחטף בחזקה מתחלה.

ולא תגזול. היינו חוטף בגזילה. ולא נצרך הכתוב אלא אפילו דעתו להשיב למחר, מכל מקום גזל ליומא מיקרי גזל כמו גניבה על מנת למיקט. למדנו שאם לזה ונכנס בידו ברשות לזמן ידוע וכשהגיע הזמן העביר המועד ודעתו להשיב אח"כ אינו עובר בלא תעשה. זולת

לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר. שאף על פי שאינו אלא סלוק חוב גם דעתו לסלק אח"כ מכל מקום פעולת שכיר שאני כדמפרש הפסוק הטעם במקום אחר כי אליו הוא נושא את נפשו.

פרק יט, יד

יד לא-תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשל ויראת מאלהיך אני ה' :

לא תקלל חרש וגו'. הוא גם כן עניין לשמירת שלום וחשיבות בני אדם זה לזה כמו שכתבתי (פס',ג) דכמו שהאדם מחשיב את חבירו כך חבירו מחשיב אותו. ותניא בתו"כ פרשת זו פ"ד הי"ב בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול בתורה. ופירוש בראב"ד היינו סיפא דקרא בדמות אלהים עשה אותו - את מי אתה מבזה את מי אתה מקלל דיוקנו של מקום ב"ה. ומי שאינו חושב כזה, הוא בתואר מי שאין עליו צלם אלהים. ודבר זה גורם העדר שלום כי נעשה הפקר כבהמה וחיה.

פרק יט, טו

טו לא-תעשו עול במשפט לא-תשא פני-דל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפט עמיתך:
לא תעשו עול במשפט לא תשא וגו'. באמת כל עולה אסורה, אלא משום שנשיאת פני דל והדור פני גדול בשעה שאין עומד במשפט הוא דבר ישר ואינו עול כלל. משום הכי הזהיר הכתוב דמכל מקום הוא עול במשפט שהרי יוצא מעומק הדין שחתוך הוא לכל אדם בשוה. אבל אם נעשה פשרה או פסקי בעלי בתים אינו עול כלל. ובא אזהרה זו לכאן דהדן דין אמת גורם שלום כדאיתא בירושלמי תענית (ח,ב) תמן תנינן רשב"ג אומר על שלשה דברים העולם קיים על הדין על האמת ועל השלום נעשה דין נעשה אמת נעשה אמת נעשה שלום. וא"כ בשעה שנושא פני דל או מהדר פני גדול אינו נעשה שלום.

פרק יט, טז

טז לא-תלך רכיל בעמך לא תעמד על-ידים רעה אני ה' :

לא תלך רכיל בעמך. פירוש עם עמך וכמו שכתבתי לעיל פירוש הרמב"ם הל' עדות (יז,א) משמעות לא תענה ברעך עם רעך. והכוונה כאן, דהרכיל דרכו למכור ממקום למקום וכן הנושא דברים של אדם לחבירו. ובזה מוכר את אותו האדם לחברו שינקום בו.

זזה מיקרי שהוא רכיל בנפש אדם. והזהירה תורה שלא תמכור את עמך. ואינו נפקא מינה למי הוא מוכר אם לישראל או לעובד כוכבים והנפקא מינה הא רק את מי הוא מוכר. **לא תעמוד וגו'.** אפילו אין אתה הרכיל וגורם נטילת נפשו אלא הוא עפ"י סיבה מעצמו עומד בסכנת נפש אסור לך לעמוד על דם רעך. אבל רכילות אסורה אפילו לא יהא נוגע לנפשו ודמו ממש, אלא הזיק וכדומה, מכל מקום הרי הוא מוכרו לכך ועוד נכלל בסמיכות אזהרות אלו שאף ע"ג שאזהרה לא תלך רכיל מכל מקום לא תעמוד על דם רעך היינו אם יודע שאיש אחד רוצה לירד לחייו של אדם אחר הרי זה מחויב להודיע ואסור לעמוד על דם רעך.

פרק יט, יז

יז לא-תשנא את-אחידך בלבבך הונח תוכיח את-עמיתך ולא-תשא עליו חטא:

לא תשנא וגו'. לפי הפשט אזהרות שבזה הפסוק קשורים זה בזה, וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל שלא ינטור אשם בלב אלא יתוכח עמו אז ולא תשא עליו חטא. כי קרוב שיצדיק עצמו ויוכח שלא כמו שמדמה או להיפך יבקש מחילה. ובב"ר פרשת וירא (נד, ג) איתא והוכיח אברהם את אבימלך כל אהבה שאין עמה תוכחה אינה אהבה. אמנם הדרשות רבו על כל פרט בפני עצמו.

פרק יט, יח

יח לא-תקם ולא-תטר את-בני עמך ואהבתך לרעך כמוך אני ה':

לא תקום וגו'. אם אפילו חטא ודאי נגדך, מכל מקום נקמה אינה מדת הקדושה בישראל.

(הרחב דבר:) וכתוב משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו. ופירשו חז"ל בב"ר ס"פ נח (לח, ג) לא רק משיב רעה תחת טובה אלא אפילו משיב רעה תחת רעה. והיינו משום שדייקו חז"ל לשון משיב. דלא שייך לשון השבה אלא מה שחייב והאיך שייך לשון השבת רעה על טובה?! משום הכי פירשו משיב רעה. והדבר מובן שהוא משום שעשה לו רעה משום הכי משיב לו רעה. אבל הוא תחת טובה שהיה לו לעשות שאם היה עושה טובה היה נשבת מדנים וכדכתיב במשלי אם רעב שנאך האכילהו לחם כי גחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך. כי בעל כורחו עליו להיות בטוב ושלווה עמו. ועתה שלא עשה

כן אלא השיב רעה לא תמוש רעה מביתו שהרי למחר יעשה לך רעה כשימצא ואח"כ חשוב להרע לו כשתמצא ידך. וכן יחזור חלילה).

ולא תטור. לא תשמור העת לעשות רעה. דגם בזה יתרבה השנאה ומדנים ופרעות השלום.

ואהבת לרעך כמוך. אי אפשר לפרש כמשמעו כידוע דחייך קודם לחיי חבריך (ב"מ, סב, א) אלא הרמב"ם פירש בהל"א אבל (יד, א) כמו שאתה חפץ מחברך. והדבר מובן שלא יסכל האדם שחבירו יאהבו כמו נפש עצמו אלא בגדר הראוי לפי הקורבה ודרך ארץ. באותו אופן עליך לאהוב בני אדם. ולפי זה הפירוש קאי בסמיכות לאזהרה הקודמת, שכמו שאתה חפץ אם עשית רעה לאדם שלא ינקום ממך אלא יעבור על פשעך, כך תנהג עם רעך כך יש לפרש הסמיכות לפירוש הרמב"ם.

ומלשון הירושלמי למדתי פירוש אחר להסמיכות. וז"ל הירושלמי נדרים פ"ט ה"ד כתיב לא תקום ולא תטור את בני עמך האיך עבידא? הוי מקטע קופר ומחת סכינא לידיה תחזור ותמחי לידיה ואהבת לרעך כמוך ר"ע אומר זה כלל גדול בתורה. פירוש שהנקימה בחבירו דומה לאדם שמחתך בשר ולא נזהר היד שאוחז הסכין והכה בסכינא על ידו השנית אם תעלה על הדעת לחזור ולהכות את היד החותך ולנקום בה?! כך ואהבת לרעך כמוך אחר לא תקום וגו' שאף על פי שחיי עצמו וטובתו קודם לשל חברו, מכל מקום הרי הוא כמו האדם בעצמו שאף על פי שאין ראוי לאיזה אבר להכות אבר השני מכל מקום אם כבר הכה, אין לנקום מהאבר המכה, כך אין לנקום מחבירו אחר שכבר הזיק אותך, והרי הוא כמוך שכל ישראל נפש אחת. ועיין מה שכתבתי בס' דברים ל"ב ט' בביאור יעקב חבל נחלתו ובספר בראשית מ"ט כ"ד.

פרק יט, יט

יט אַתְּ-חַקְתִּי תִשְׁמְרוּ בְּהִמְתָּךְ לֹא-תִרְבֶּיַע פְּלִאִים שְׂדֵךְ לֹא-תִזְרַע פְּלִאִים וּבְגָד פְּלִאִים שֶׁעֲטָנָז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ:

את חקתי תשמרו. כפירוש חז"ל ברבה ר"פ אם בחקתי חוקותי שחקקתי שמים וארץ. כך הפירוש כאן כמבואר ברבה החקים שחקקתי עולמי בטבע כל אחד. והמערב מין בשאינו מינו הרי זה משחית טבעם כמו שכתבתי ר"פ נח על הפסוק את הארץ והנה נשחתה כי

השחית כל בשר את דרכו על הארץ. וכן לבישת שעטנז משחית סגולת חוטי צמר ופשתים וממה שהיה בפני עצמו. והוא מסתרי הטבע וידועים לחכמי הטבע. ואזהרה זו שייך גם כן לשמירת שלום במדינה כי כאשר נשחת סדור הרוחני בעולם הבריאה משתנה גם כן סדר הגשמי כי רוח החיה שבכל הבריאה באופני הרוחני עומד.

ובגד כלאים שעטנז לא יעלה. ובפרשת תצא כתיב לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו. משמעו דוקא לבישה. היינו חמור לחמור וקל לקל. רצוני דמשמעות שעטנז פירושו שנתערב תחלה צמר ופשתים ואח"כ נעשו שוע טווי ונוז. מה שאין כן בפרשת תצא משמעו להיפך שהיה כל אחד שעטנז בפני עצמו ואח"כ נתחבר צמר ופשתים יחדיו בקשירה. והדבר מובן דכלאים מתחלה חמור משהיה בפני עצמו ונתחבר בקשירה משום הכי כתיב חמור בחמור דהעלאה גם כן באזהרה מה שאין כן אם לא נתחבר אלא בקשר, לא נתפרשה האזהרה אלא בבישה. ואף על פי דבאמת אין נפקא מינה ולעולם אסור בהעלאה ולמדין מגזירה שוה אבל מכל מקום כבר נתבאר דהמפורש בתורה חמור עונשו מהלמד בגזירה שוה כמו שכתבתי לעיל י"ג מ"ה ובכמה מקומות.

(הרחב דבר: וגם בדין יש גם כן חומר בנתערב מתחלה מנתחבר ע"י קשר. דבנדה פרשת האשה פליגי אם שוע בפני עצמו אסור מהתורה או לא, ופליגי בהא דתנן במס' כלאים (ט,ט) הלבדים אסורים מפני שהן שועים. אם אסור מהתורה או מדרבנן. וקשה הא תנן עוד שם משנה ח שאין אסור משום כלאים אלא טווי וארוג בלבד שנא' לא תלבש שעטנז וגו' אלא צ"ל דמשום הכי הביא התנא פסוק דפרשת תצא ולא מקרא דילן הקודם היינו משום דהא דתנן אין אסור משום כלאים אלא טווי וארוג אינו אלא בטווי וארוג בפני עצמו ונתחבר בקשר, אבל לבדים שמעורב מתחלה - הנלמד מקרא דבגד כלאים שעטנז וגו' אפשר דאסור מהתורה ומשום שהוא למד מק"ו מנתחבר ע"י קשר דאסור כל שכן נתערב מהחל עד כלה. משום הכי יש סברא לפרש שעטנז או שוע או טווי או נוז. אבל במקרא דפרשת תצא לא עלה על הדעת לחלק תיבה של שעטנז לשלשה. ועפי"ז נתיישב שיטת רש"י בזה העניין. ובבאור הספרי פרשת תצא ביארנו. הא מיהא שוע צמר לבדו ופשתים לבדו ונתחבר ע"י קשר לכולי עלמא מותר.)

פרק יט, כ

כ וְאִישׁ כִּי-יִשְׁכַּב אֶת-אִשְׁהוֹ שְׁכֵב־זָרַע וְהוּא שֹׁפֵחַ נְחֻרְפַת לְאִישׁ וְהִפְדָּה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חֲפָשָׁה לֹא נִתְּן-לָהּ בְּקֹרֶת תְּהִיָּה לֹא יוֹמְתוּ כִּי-לֹא חֲפָשָׁה:

והיא שפחה נחרפת לאיש. שמסרה אדוניה לאיש ישראל. ומזה מוכח ששחררה וכדאיתא כיוצא בזה בגיטין (מ,א) כשרבו הניח לו תפלין ועוד הרבה שמזה מוכח ששחררו ויצא לחירות, מכל שכן כשקידשה לבן חורין. וא"כ הבא עליה חייב מיתה. אבל והפדה לא נפדתה בכסף. או חפשה לא נתן לה. שדרך היה ליתן להמשוחרר שטר שחרור לראיה והיא לא ניתנה לה. ע"כ בקורת תהיה. יש לחקור אח"כ אם נשתחררה או לא. אבל כל זמן שאין ידוע לא יומתו משום שאנו מחזיקים כי לא חופשה וא"כ היא שפחה. ע"כ.

פרק יט, כא

כא וְהִבִּיא אֶת-אֲשָׁמוֹ לֵה' אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵיל אֲשָׁם:

והביא את אשמו לה'. אחר שאנחנו מחזיקין אותה לשפחה ולא למשוחררת אזי מהני חזקה זו גם להביא קרבן לכפרה, כמו על שפחה, ולא להסתפק שמא אשת איש היא ואין האשם מכפר והרי הוא חולין בעזרה. אלא אחר שבקרו ולא עמדו על הדבר מחזיקין אותה לשפחה ואין מעשה הקידושין שהוא הוכחה שהיא משוחררת מועיל אלא שצריכה בקורת ובדיקה.

פרק יט, כב

כב וְכֹפֵר עָלָיו הִכְהֵן בְּאֵיל הָאֲשָׁם לִפְנֵי יְהוָה עַל-חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ מִחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא:

על חטאתו. מחטאתו. לפי הפשט הכל במזיד מיירי, כענין כל הפרשה דמיירי במזיד שהרי כתיב לא יומתו ומכל מקום יש נפקא מינה בכפרה ע"י אשם אם בא במזיד על השפחה במקרה הרי זה כפרה גמורה על זה כתיב על חטאתו. אבל אם הוא מיקל בביאת שפחות וכסבור שיביא אשמו לכפרה על כל פעם אז אין האשם מכפר בשלמות כדאיתא ברבה על הפסוק (תהי' סח,כב) קדקד שער מתהלך באשמיו אלו שמקילין בשפחות ומתהלך באשמיו. אשם אני מביא. אזי יענש בעוה"ב כמבואר שם. על זה כתיב ונסלח לו מחטאתו מקצת החטא. [ובגמרא כריתות (ט,א) איתא לעשות שוגג כמזיד. הכי מסיק בגמרא ולא כפרש"י כאן דודאי עיקר פרשת במזיד מיירי. ולפי הדרש גם כן מתפרש רק

עפ"י היתור קרא קמא בשוגג נעשה כפרה גמורה. וקרא בתרא במזיד ואינו מתכפר אלא מקצת] וענין פרשה זו לכאן הוא ללמדנו שהוא מעין כלאים דשפחה כבהמה היא לגבי בן חורין.

פרק יט, כג

כג וְכִי-תֵבְאוּ אֶל-הָאָרֶץ וַיִּטְעַתֶּם כָּל-עֵץ מֵאֵכֶל וְעֵרְלֹתֶם עֵרְלֹתוֹ אֶת-פְּרִי שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכֵל:

וכי תבאו וגו'. פרשה בפני עצמה. דמכאן ואילך מתחיל חקות ה' שיועיל לפרנסה וברכת הארץ. מה שהוזהרו שלא לעשות ומה שיעשו עפ"י עצת התורה ונעשה לחוק ולהלכה כמו שכתבתי לעיל. ובמצות ערלה כבר כתב הרמב"ן ז"ל שהוא כמו בכורים שהמצוה ליתן ראשית משבעת המינים שבח הארץ בכל שנה לה'. כך המצוה ליתן פרי הראשון מכל עץ מאכל לה' אך בשלש שנים הראשונות אין בו כדי כבוד לה' ע"כ נזהרנו שלא ליהנות מהם כלל.

וערלתם ערלתו את פריו. שני אופנים.

או לאגוד את האילן שלא יוציא את הפרי כלל. כדרך שעושים מגדלי אילנות כדי שלא יכחישוהו. ועל זה כתיב וערלתם ערלתו.

או אם גדל פרי אזי אסור ליהנות על זה כתיב את פריו. והוא כמו דכתיב שתי פעמים. וערלתם ערלתו. וערלתם את פריו.

ומפרש הכתוב על וערלתם ערלתו שלש שנים יהיה לכם ערלים. היינו אטומים. ועל את פריו. לא יאכל. זהו פשוטו של מקרא. ומבואר הכי ברבה פרשה זו (כהו) דאיתא דאברהם אבינו למד דערלה שבגוף הוא במקום שעושה פירות, מערלה דאילן. ולכאורה קשה הא ערלה דאילן הוא בפירות עצמן ולא במקום שעושה פירות. אלא כדברינו. ומכל מקום הדרשה תדרש.

פרק יט, כד

כד וּבִשְׁנֵה הַרְבִּיעֵת יִהְיֶה כָּל-פְּרִי קֹדֶשׁ הַלְּוִיִּם לַה':

קדש הלולים לה'. אף שדינו כמעשר שני כידוע, מכל מקום ביאר הכתוב שתכליתה של מצוה זו אינו כתכלית מעשר שני. דבמעשר שני כתיב למען תלמד ליראה וגו' וביארו חז"ל

בספרי פרשת ראה (סוף פייסקא כו) לא ניתן מעשר שני אלא בשביל תלמוד ויראה כמו שיבואר שם ברצות ה'. מה שאין כן נטע רבעי תכליתו שיהיה הלולים לה'. היינו שיברכו את ה'. לפני ה' בירושלים מקור הברכה. וזה יהי לתועלת להוסיף תבואתו מאז והלאה. ולמדין מזה שהברכה מוספת השפעה בגידולי ארץ. ומכאן למדו חז"ל (ברכות לה,א) לא ליהנות לעולם בלי ברכה כדי שיהא השפעה בגידולי ארץ. וכמו שכתבתי בבראשית ב' ה' מן אגדה דברכות (לה,ב) כל הנהנה מן עוה"ז בלי ברכה גודל את הקב"ה וכנסת ישראל כו' עיי"ש.

(הרחב דבר: ועמדנו בזה על מה שהסמיכו חז"ל ברכת הנהנין מזה הפסוק דכתיב ביחוד בפירות רבעי כדאיתא ר"פ כיצד מברכין (ברכות לה,ב). דכמו שהסמיכו תפלה שלש פעמים במקום תמידים בזמן הבית. והיינו דגם בזמן הבית שהקריבו תמידים היו הכהנים ואנשי המעמד מתפללין על הקרבן כמו שכתבתי בס' בראשית כ"ד כ"ו בשם הירושלמי תענית פ"ד ה"ב וכל הקהל משתחוים אלו ישראל יע"ש. והיה אז מועלת תפלת יחידים אלו בשביל כל ישראל. ועתה כשאין הקרבן להעלות תפלת היחידים הצריכו תפלת כל ישראל. וכולי האי ואולי. כך בזמן הבית היו מברכין ברכת הנהנין על רבעי. והיה מועיל על כל ימי העץ על הארץ. ועתה כשאין רבעי הצריכו מזה לברך על כל הנאת אכילה. הרי אסמכתא זו אם שאינו מפורש בכתוב. מכל מקום מבוארת יפה שהיא דעת ה').

פרק יט, כה

כה וּבִשְׁנֵה הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת-פְּרִי לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

ובשנה החמישית. הרי זה מיותר. והכי מיבעי ואחרי כן תאכלו את פרי. מכאן למדו חז"ל בר"ה (י,א) ופעמים שבחמישית ועדיין אסורה משום רבעי. ויותר מזה מבואר שיטת בה"ג שהביאו התוספות דפירות שנה רביעית בתר דפריק להו אסורין עד דנפקא ועיילא החמישית. ואף על גב שהתוספות כתבו דזה שבוש מכל מקום בהעמק שאלה סימן ק' הרחבנו לבאר שטה זו יפה בעזרו יתברך ואין בדברי גאון קדמון שבוש חלילה.

תאכלו את פרי להוסיף לכם תבואתו. בכלל אכילה משמע גם אכילה ממש גם הנאה המביא לידי אכילה כדאיתא בפסחים רפ"ב דהנאה בכלל אכילה משום שמביא לידי מאכל. וכך כתב הרמב"ם בפירוש המשניות ביצה (ב,ד) בפירוש אך אשר יאכל לכל נפש

דבזה כולל הנאת הגוף כולם. וכן בספר המצוות מצות לא תעשה לעניין בשר בחלב. ועי' מה שכתבתי בס' בראשית ב' י"ג בפירוש הכתוב יגיע כפיך כי תאכל וגו'. וכן פירוש הכתוב כאן שלא נימא תאכלו את פריו היינו אכילה ממש. וא"כ אין זה סך מרובה רק כדי צורך אכילת בני ביתו. אלא אכילה להוסיף לכם תבואתו שיהא כ"כ ברכה שימכרו ויהיה תבואה היינו הכנסה בשפע עשירות. והיינו עצה ראשונה לפרנסה.

אני ה' אלהיכם. לא בשביל פרנסה תעשו כן אלא כך אני גוזר.

פרק יט, כו

כו לא תאכלו על-הדם לא תנחשו ולא תעוננו:

לא תאכלו על הדם. מנהג שבע אומות היה להשתדל לדעת אופן גשמי השנה שבזה תלוי פרנסת הארץ ביחוד מחמת שהיה ארץ הנהלאה ואך למטר השמים תשתה מים וכמו שבארנו בספר דברים בפרשת שופטים (יח,ט) בלשון המקרא כי אתה בא אל הארץ וגו' לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם וגו'. והיה השתדלותם לידיעה בכמה אופנים. ויש שהיו אוכלים על הדם שבגומא ומזה עמדו על איזה עתידות ובחינה ושי שהיו מנחשים ויש מעוננים. ועל כל אלה הזהיר הכתוב כאן. ובפרשת שופטים (יח,טו) באה הוספת דברים בזה.

פרק יט, כז

כז לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך :

לא תקיפו וגו' ולא תשחית וגו'. מנהגם היה להשמר בשערות הראש והזקן כמו שעוד היום מנהג בני ישמעאל כך ומי שהוא איש המעלה משמר ביותר שלא יגע באיזה שערות הפאות והזקן לרעה. ומי שאינו במעלה כ"כ אינו משמר הרבה אבל מכל מקום חרפה הוא להסירם לגמרי. וזהו סימן עבדות מי שנמכר לעבד בעליו מסיר פאותיו וזקנו שיהא נראה כנער. והזהיר הכתוב לישראל שלא יהיו נמכרים לפרנסה באופן שיקיפו פאת ראשם או ישחיתו זקנם.

והיה במשמע מלשון אזהרה בזה הפסוק שאינו אסור אלא הקפה לגמרי וכן בזקן השחתה לגמרי. מה שאין כן בכהונה כתיב ופאת זקנם לא יגלחו משמעו דאסור בגלוח כל שהוא במקום הזקן. והיינו אפילו גלוח שתי שערות. והוא משום שמירת מעלתו בל כל זה אינו

אלא פשט המקרא במפורש. אך מכל מקום למעה תלוי בקבלה שלמדים בגזירה שוה. דגם ישראל אסור בגלוח שתי שערות ועל זה סיים הפסוק בסוף הפרשה (פס',לז) ושמרתם את כל חקותי וגו' כאשר יבואר. מיהו כבר ביארנו (פס',יט ובברא' לז,כב ולעיל יג,מה) דבמקום המפורש בתורה העונש בידי שמים חמור ממה שנלמד בקבלה בגזירה שוה וכדומה. ועיין עוד תוס' יומא (מד,א) בד"ה מאי לאו כו' וי"ל כו'.

פרק יט, כח

כח וְשָׂרְט לְנַפֶּשׁ לֹא תִתְּנוּ בְּבִשְׂרֵיכֶם וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בְּכֶם אֲנִי ה':

ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם. מנהג האוה"ע לעשות הוספת צער למת שריטות על הבשר של אדם חי. וגם לעשות זכרון ע"י כתב קעקע שם המת. ומי שלא רצה לעשות על בשרו היה שוכר אדם אחר עני לעשות על בשרו ומשלם לו כמו שעוד היום הנהג שם לשכור מקוננות ומתופפות על הלב והזהיר הכתוב כן על ישראל שלא יתנו בבשרם שרט על הנפש, משמעו שלא יתנו לאחרים היינו שלא ישכירו עצמן בשביל פרנסה. ומשמעות נתינה כמה פעמים לשון הרשאה לחבירו, כמו לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך. וכן היה משמעות הפסוק וכתבת קעקע לא תתנו בכם. מה שאין כן בכהנים כתיב ובבשרכם לא ישרטו שרטת. משמעו שלא יעשו שריטה בבשרם אפילו על איזה צער. והוא משום כבוד הכהונה. אבל כ"ז אינו אלא משמעות המקרא אבל הקבלה באה להקיש זה לזה. וללמוד מזה על זה בין להקל בין החמיר היינו דגם הכהנים אינם מוזהרים אלא על מת וגם ישראל מוזהר על מתו. ושנוי לשון שבשניהם אינו אלא דהעונש בידי שמים חמור יותר במי שכתוב בפירוש ממי שנלמוד מדברי קבלה כמו שכתבתי לעיל (פס',כז). אבל למעשה הכל תלוי בדברי קבלה שאין שום חלוק בזה בין כהן לישראל.

(הרחב דבר: והכי מצינו בדין קרחה במקום שיער כתיב בפרשת ראה בישראל לא תשימו קרחה בין עיניכם למת ובכהנים כתיב לא יקרחו קרחה בראשם. והנפקא מינה במשמעות המקרא יבואר להלן כ"א ה'. אבל למעשה אין שום חלוק וגם ישראל מוזהר על כל קרחה למת. ולקבלה זו יש ראייה מלשון הנביא ירמיה ט"ז ותו גדולים וקטנים בארץ הזאת לא יקברו ולא יספדו להם ולא יתגודד ולא ייקרח להם. ולא יפרסו להם על אבל לנחמו על

מתולא ישקו אותם וגו'. הרי בהספד והבראה כתיב לשון רבים שלא יעשו בעצמם ובגדידה וקרחה כתיב לשון נפעל על המתים. ולא כתיב על החיים ולא יתגודדו ולא יקרחו להם והיינו משום דבלא זה לא התגודדו ולא קרחו בעצמם אלא היה מנהגם לשכור גוים להתגודד ולעשות קרחה על מתי ישראל בשביל כבוד המת. ועל זה אמר הנביא שלא יתגודד ולא יקרח להם. הרי למדנו דהמה בעצמם לא עשו שום קרחה.).

פרק יט, כט

כט אַל-תְּחַלֵּל אֶת-בְּתוּךְ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא-תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמְלָאָהּ הָאָרֶץ זְמָה:

אל תחלל את בתך להזנותה ולא תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה. אינו מדויק סדר כתוב. והכי מיבעי אל תחלל וגו' ומלאה הארץ זמה ולא תזנה הארץ. דבמה שתמלא הארץ זמה יהא גורם לזנות הארץ בפירותיה כפרש"י ותו מאי אריא את בתך הרי על זנות גם לאשה דין אחד הוא. אלא פשטא דקרא שאזרהה זו מעניין פרנסה בזויה הוא שהזונה בעצמה יוכל להיות שלא לקבל אתנן אלא למלוי תאותה מה שאין כן המחלל בתו לזנות היא בשביל פרנסה. ובאשר הוא מסיר הבטחון מה' שיתפרנס בנקיות הרי זה הארץ חונפת וחסר פרנסת הארץ שתלוי אך בה'. וגם ומלאה הארץ זמה. כי ההולך אחר תאוה לא יתעו רבים אחריו מה שאין כן בהליכות פרנסה הכל להוטים אחר זה. ויהי עוד מחטיא את הרבים.

פרק יט, ל

ל אֶת-שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וּמִקִּדְשֵׁי תִירְאוּ אֲנִי ה':

את שבתותי תשמרו. נכלל בזה גם שבת בראשית גם יו"ט כמבואר בשבועות דט"ו שלמדו מכאן שאין בנין בהמ"ק דוחה יו"ט. ולפי הפשט באו אזהרות הללו לעצה לפרנסה לשמור שבת ורגלים. דבשבת בראשית כתיב ששת ימים תעשה כל מלאכתך וביום השביעי תשבות. ותניא במכילתא אם תשבות ביום השביעי תעשה כל ששה בלי שום מניעה. וגם תגמור כל הצורך בהם. והרגלים מיוחדים לפרנסת הארץ באשר ראשי שנים המה והחגיגה ושאר מצות הרגל מועילים לברכה ועוד יבואר בפרשת אמור בפרשת מועדות הרבה בזה.

ומקדשי תיראו. באשר כל ברכות הארץ שע"י קרבנות מן המקדש המה יוצאין ע"כ עלינו לירא מן המקדש ולנהוג בו בקדושה. לאפוקי אם הוא בז לדברי קודש יחבל לו ולא תבא עליו תועלת שבמקדש.

פרק יט, לא

לא אל-תפנו אל-האבת ואל-הידענים אל-תבקשו לטמאה בהם אני ה' אלהיכם:

אל תפנו אל האובות וגו'. העיקר כמו שכתבתי התוספות סנהדרין (סה,א) דהאי קרא מיירי בבעל אוב. ולא בנשאל דקאי במה שכתבתי בפרשת שופטים (יח, י-יא) לא ימצא בך וגו' ושואל אוב וידעוני. וכלל שם הכתוב במעונן וכדומה שעושה רק כדי לדעת וכמו שכתבתי לעיל כ"ו.

אבל הכא אסמכיה רחמנא גבי את מקדשי תיראו והזהירה רחמנא שלא לפנות בבקשה ותפלה תחת קדושת המקדש. אל האובות ואל הידעונים. והזהירה עוד אל תבקשו לטמאה בהם. הוא פרנסה עי"ז שמי שרוצה להיות שואל באוב ישראל או עובד כוכבים ואין כל אדם מסוגלים לכך אלא מי שמשוקע בעניין זה ונקרא בעל או בעלת אוב. ומי שצריך לדבר בא אליו ומשלם לא עבור עסק השאלה. והזהירה תורה אל תבקשו לטמאה בהם כדי להתעסק בזה לפרנסתו.

פרק יט, לב

מפני שיבה תקום. נגד מה שהזהירה רחמנא שלא להיות משוקע בטומאת אוב כדי שישאלו הרבה באוב ע"י זה. אמרה תורה נגד זה דמפני שיבה תקום והדרת פני זקן. ויהי לתועלת ממנו לתפלה. וכדאיתא בב"ב (קטז,א) מי שיש לו חולה בביתו ילך אצל חכם. ובתענית (י,א) והיחידין חוזרין ומתעניין מאן נינהו יחידין ת"ח הרי שתפלת ת"ח מסוגלת להתקבל ואם כן מקרא זה עצה לפרנסה. ובלא זה הוא גם כן סגולה לברכת הארץ דכמו שביארנו בס' שמות כ"ב כ"ח דבזיון ת"ח מביא רעב הכי נמי כבוד ת"ח מביא ברכה לארץ. **ויראת מאלהיך.** פירוש ברבה פרשת בהעלותך (טו, יז) שאם אתה נוהג כבוד בזקן תמצא יראת שמים ואם לא תירא מהם אזי לא תירא מאלהיך ג"כ.

פרק יט, לג

לג וכי-יגור אתך גר בארצכם לא תונו אתו:

וכי יגור אתך גר. משום דדרך גר להיות נדבק עם יחיד מאזרחים משום הכי כתיב לשון יחיד.

גר בארצכם. דאי הוא גר בארץ נכריה במקום שאתם גרים ג"כ, הדבר מושכל שתאהבו אותו, כמנהג גרים שאוהבים זא"ז כדאיתא בפסחים (קיג,ב) ותחושו לצערן כדי שלא יגיע לכם כאלה. אבל אי יגור בארצכם מכל מקום לא תונו אותו בלשון רבים הכל מוזהרים אל אונאתו אפילו מי שאינו עמו באונאת ממון למען כחש ולהשיג ריוח באונאתו והוא לא ידע איך להזהר בארץ נכריה.

פרק יט, לד

**לד פאזרח מקם יהיה לכם הגר הגר אתכם ואהבת לו כמוך פי-גרים הייתם בארץ מצרים
אני ה' אלהיכם:**

ואהבת לו כמוך. היינו היחיד שהוא מדובק עמו. ולמה שכתבתי לעיל י"ח בשם הרמב"ם הכי פירושו כאן כמו שאתה רוצה שיהיו נוהגים עמך במקום שתהיה גר בארץ נכריה כך תנהג את הגר. ולמה שכתבתי שם הכי פירושו באשר דבאמת קשים גרים לישראל כספחת כדאיתא בקידושין פ"ד (ע,ב) והיה ועלה על הדעת לשנוא אותו לדחהו משום הכי הזהירה רחמנא דאחר שנעשה ישראל ה"ה בגופו בכלל נפש אחת. והרי מי שיש לו ספחת בבשרו אף על פי שהיא שנואה לו מכל מקום לא יכול לשלוט בעצמו ולתלשו אלא סובל ממנה ושומרה מכל נזק. כך אף על פי שהגר הוא כספחת מכל מקום כבר הוא כגופו ואי אפשר להרחיק עצמו ממנו.

כי גרים היתם וגו'. והייתם מבקשים אז להיות כאזרחי מצרים הכי נמי תתנהגו עם הגרים להיות אזרח בארצכם.

פרק יט, לה

לה לא-תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה:

לא תעשו עול במשפט. לפי הפשט קשה מה שייכות לכאן במשפט. לבד מה שעמדנו לעיל ט"ו והלא כל עול אסור. אלא משום דמשונה עול של משקלות משארי עולות. דכל עול אינו אסור אלא באופן שאין הנעשק מתרצה לאותו עול. מה שאין כן עול דמדות

ומשקלות אפילו המתאנה אינו מקפיד אסור. אם אך כאשר היה מקפיד היה יכול להוציא במשפט אסור אפילו באמת הוא מוחל. והיינו שדיק הכתוב לא תעשו עול במשפט במדה וגו' אפילו באמת אינו עול משום שאינו מקפיד מכל מקום אם היה נשפט עמו היה בזה עול נמצא הוא עול במשפט. ועי' ספר דברים כ"ה ט"ז.

פרק יט, לו

לו מאזני צדק אבני-צדק איפת צדק והין צדק יהיה לכם אני ה' אלהיכם אשר-הוצאתי אתכם מארץ מצרים:

מאזני צדק וגו'. בפרשת תצא (כה, יז) נתבאר כי באזהרות משקלות כמוס יסוד לדעת שאף על פי שאנו מתנהגים בהליכות עולם הטבע במשא ומתן מכל מקום השגחתו נסתרת במעטה הטבע ג"כ. ומשום הכי סמוך עניין שם זכור את אשר עשה לך עמלק כמבואר שם באורך. והכי רמז לנו הכתוב כאן אני ה' אלהיכם אשר הוצאת אתכם מארץ מצרים. הכונה בזה שהרי הוצאתי אתכם ממקום שהיה לכם פרנסה בשפע. ובע"כ ע"מ כן הוצאתי אתכם להיות משגיח שלא תחסר לכם פרנסה. ובתו"כ תניא ע"מ כן הוצאתי אתכם שתקבלו עליכם מצות מדות שכל המודה כו' הוא גם כן בכונה זו באופן אחר קצת. שעיקר יציאת מצרים היה בשביל שתאמינו בהשגחתו על ישראל אפילו בדרך הטבע. ואמונה זו תלויה במדות ומשקלות דמי שמאמין בזה אינו משקר במדות ומשקלות.

פרק יט, לז

לז ושמרתם את-כל-חקתי ואת-כל-משפטי ועשיתם אתם אני ה' :

ושמרתם אל כל חקותי וגו'. אחר שפירוש הכתוב חקות ה' בעיני שלום ופרנסה והכל בטעם ושכל טוב לפי טבע המדינה והזמן בעת מתן תורה. חזר המקרא להזהיר שלא נימא דבשעה שבטל הטעם בטל הדין ח"ו. או שלא נימא דאין לדרוש בזה עפ"י חקי התורה ורק ליזיל בתר טעמא לחוד משום הכי הזהירה תורה ושמרתם את כל חקתי ואת כל משפטי הדרשות שבא על ידי חקים שהתורה נדרשת בהם והדינים היוצאים מהם. שאחר שגזרה תורה אין לנו לדעת עת ומשפט. כי אם חקי תורה בלבד כשומר מצוה אשר אין עליו לדעת כ"א רצון המצוה ופקודתו בלי שום חקירה. וכמו שכתבתי במצות כיבוד אב ואם בספר שמות (כ, יב) וספר דברים (ה, יג) ולעיל י"ח ד'.

ועשיתם אותם. מתפרש בשני אופנים. א' על מעשה המצות וקיומן. ב' על עשית הדינים הינו לשמור מה שלמדנו מכבר ולחדש בכל דור וזה מיקרי עשיה כמו שכתבתי לעיל י"ח ה' ועי' להלן כב, לא וכו, ג.

פרק כ

פרק כ, ב

ב וְאֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן-הַגֵּר הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזְרְעוֹ לְמַלְךְ מוֹת יוֹמֵת עִם הָאָרֶץ יִרְגְּמֵהוּ בְּאֶבֶן:

ואל בני ישראל תאמר. החל בזה הלשון באשר זה הדבור אינו עם ב"ד ככל חייבי מיתות אלא עם כל ישראל כאשר יבואר לפנינו.

והנה חיבר הפסוק עניין מולך וענשו בין משקלות (יח, לה-לז) ועריות מפס', י הטעם משום דשני העונות משקלות ועריות מקבילים זה לזה ולא חומר שבזה יש בזה. עריות חומרן שהוא מטמא את הארץ ומכלה את הפירות ומסלק את השכינה אבל האדם הנכשל בהם אינו עושה אלא מחמת תאוה ולא מחוסר אמונה ובטחון. משקלות להיפך, שאין בהם חומר דעונשי עריות, אבל יש בהם חומר במה שהנכשל בהם הוא משום חסרון אמונה בהשגחת ה' ויש בזה שני דברים לרוע מעריות.

א' שהוא נוגע בעצם כבודו ית' והוא מעין ע"ז אם כי לא הגיע לכך, אבל שמץ דבר ע"ז נשמע בזה.

ב' שקשה לעמוד על התשובה יותר מעבירה שבאה מחמת תאוה ואחר שחלף ועבר חום תאוותו רואה ומרגיש עוותתו, מה שאין כן מיעוט אמונה שבראשו נגעו כמו שכתבתי לעיל י"ג מ"ד.

ועוד שהוא חטא המצוי ותדיר ונעשה כעבות העגלה חטאה.

(הרחב דבר: ובאמת לולא פירוש רבותינו רשב"ם ותוס' ב"ב (פח,ב) בהא דאיתא דעריות אפשר בתשובה משקלות לא אפשר בתשובה. שהוא משום גזל הרבים והכי פירוש בשאלתות דרב אחאי ס' ק"ב. הייתי מפרש משום דחסרון אמונה קשה להעמיד על כשרון דעת. ואולי לשון לא אפשר לא משמע הכי. מכל מקום גם זה הפירוש אמת. והיינו שאמרו

חז"ל שם גדול עון משקלות יותר מגילוי עריות. ולכאורה קשה, למה נקטו עריות יותר משארי עבירות חמורות כמו חילול שבת וכדומה. אלא משום דגילוי עריות הוא ראש פראות התאווה ומשקלות אינו אלא שמץ ע"ז משום הכי העלו דאפילו שמץ חסרון אמונה חמור מהחמור היותר שבתאווה. ובס' דברים כ"ה י"ז יבואר יותר.)

אמנם מולך יש בו תריוויהו לחומר שהוא מטמא את הארץ ומסלק את השכינה כעריות. וזה העון בא מחמת שנוגע באמונה יותר במדה גרועה ממשקלות דמשקלות בא לא במרד אלא שאינו מאמין בהשגחת ה' בפרטות עליו. מה שאין כן מי שמתאכזר ומוליך את בנו למולך אינו משום שמסופק בהשגחת ה' דמשום זה לא היה הורג את בנו בודאי משום שמסופק בפרנסתו. אלא הוא אינו רוצה בהשגחתו ית' ומכוין להסיר השכינה בחזקת היד כמו אחז ומנשה. וכמו שיבואר עוד להלן כ"ו ל"ו ויותר מזה בס' דברים ל"א כ' ע"כ סמך ענין מולך בין משקלות לעריות.

עם הארץ ירגמוהו באבן. לשון המקרא מורה שאין לעם הארץ להביאו לב"ד ולפשטו כי אם המה ירדפוהו בשצף קצף כמו שעושים לאדם שירדים לחייו. באשר הוא מסיר השכינה חיי רוחם ונפשם. וכמו שאמרו השבטים לבני גד ובני ראובן בהיותם חושבים שמביאים קצף על כלל ישראל. אבל ודאי אי אפשר לומר כן דאם כן גם בעריות נימא הכי, ומקרא מלא כתיב (במד' לה, יג) ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט. והוא הדין כל חייבי מיתות. ומכל מקום אין המקרא יוצא מידי פשוטו וכמו שביארנו. שהרי בעבירה זו שמוליך בנו למולך הרי הוא רודף אחר נפש להרגו. וא"כ יש היתר לעשות כן ולמנעו מרציחה מה שאין כן אם כבר עשה באמת, הרי זה ככל העבירות. ובסמוך יתבאר בפסוק זה התנאי. ולא בא זה הכתוב אלא לומר דאחרי שמותר להרגו בלי ב"ד מטעם רודף. ע"כ ראוי שגם ירגמוהו כל עם הארץ בכעס מפני שנוגע גם להם.

פרק כ, ג

ג וְאֵנִי אֶתֶן אֶת-פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ כִּי מִזְרְעוֹ נָתַן לַמֶּלֶךְ לְמַעַן טָמֵא אֶת-מִקְדָּשִׁי וְלַחֲלֹל אֶת-שֵׁם קֹדְשִׁי:

ואני אתן את פני וגו'. לא כנהרג בב"ד שהוא מתודה ואומר תהי מיתתי כפרתי וכדתנן בסנהדרין פ"ד (מג, ב) מה שאין כן הוא שנהרג מעם הארץ לא יהא בר כפרה וכדאיתא שם דמ"ז כיון דבדין קא מיקטלי לא הוי להו כפרה אם לא בתשובה וודוי משום הכי אף על

פי שעם הארץ ירגמוהו מכל מקום אני אתן את פני באיש והכרתי אותו. אף על פי שכבר נהרג מכל מקום שייך לשון כרת למאן דאמר דכל כרת הוא ערירי גם כן מתפרש כאן בכליון זרעו. ולמאן דאמר שאין ערירי אלא בעריות דכתיב ערירי. מתפרש האי כרת בעולם הנשמות כדתניא בתו"כ פרשת אמור בפרשת אך בעשור. דבכלל כרת הוא אבדן הנפש. ועיין עוד להלן פסוק כ'.

כי מזרעו וגו'. טעם על שני העונשים דלהכי ירגמוהו באבן משום שבא לעשות כן למען טמא את מקדשי שלא אהיה שרוי בתוכם בקדושתו וא"כ ה"ה מקפח פרנסתם, שהוא יוצא מן המקדש כמו שכתבתי כמה פעמים. ולהכי הוא גם כן בהכרת משום שבא לעשות כן. למען חלל את שם קדשי. לא משום תאוה ולא משום חסרון אמונה אלא להכעיס כדי לחלל וגו'.

פרק כ, ד

ד וְאִם הָעַלְמִים יַעֲלִימוּ עִם הָאָרֶץ אֶת-עֵינֵיהֶם מִן-הָאִישׁ הַהוּא בְּתַתּוֹ מִזְרַעוֹ לַמֶּלֶךְ לְבִלְתִּי הַמִּית אֹתוֹ:

ואם וגו' בתתו מזרעו למולך. דייק הכתוב ומפרש דבזו השעה שהוא נותן מזרעו למולך ויש לו דין רודף ומותר להרגו והמה יעלימו עיניהם בשעה זו כדי לבלתי המית אותו. שאחר המעשה שוב לא יוכלו להמיתו אלא בב"ד. וזה לא יגיע בנקל כידוע וממילא לא יומת כלל.

פרק כ, ה

ה וְשִׁמְתִּי אֹנִי אֶת-פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֵת כָּל-הַזָּנִים אֲחֵרָיו לְזָנוֹת אֲחֵרֵי הַמֶּלֶךְ מִקְרֵב עִמָּם:

באיש ההוא ובמשפחתו. אם מה שהעלימו עין הוא מצד אהבת המשפחה היה עונש בשימת פנים לרעה אבל לא בכרת. אבל והכרתי וגו' לזנות אחרי המולך. פירוש אם השתדלו כדי לזנות אחרי המולך. דהמה לא מצאו עוד לבבם לעשות תועבה זו ע"כ משתדלים להציל אותו האיש אשר חרף נפשו בראשונה ולאט לאט יגיעו גם המה ואחרים לזה התועבה. ואם בשביל זה העלימו עיניהם אזי יהיו נכרתים גם בני משפחתו.

מקרב עמם. ביארנו לעיל י"ח כ"ט דדוקא כשעמם שלום. אבל אם חלילה הכל חוטאים בזה הרי גולים.

פרק כ, ו

וְהִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל-הָאֵבֶת וְאֶל-הַיְדְעָנִים לְזָנֹת אַחֲרֵיהֶם וְנִתְתִּי אֶת-פְּנֵי בְּנֵפֶשׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקְרֵב עִמּוֹ:

לזנות אחריהם. לא כשואל אוב וידעוני כדי לדעת איזה עתידות שזה אינו אלא באזהרה. (לעיל יט, כא) אבל הפונה לזנות אחריהם. אז והכרתי אותו וגו'.

פרק כ, ז

ז וְהִתְקַדְּשְׁתֶּם וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

והתקדשתם והייתם קדושים כי אני ה' אלהיכם. לעיל ס"פ שמיני (יא,מד) כתיב גם כן זה הלשון והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני. וכן בזו הפרשת להלן כ"ו כתיב והייתם קדושים כי קדוש אני. וכאן כתיב כי אני ה' אלהיכם. והיינו משום דשם מיירי בקדושת אכילה ולמנוע תאות דברים האסורים. אבל כאן מיירי בקדושת פרנסה שיהא אדם מתקדש להיות דבק בה' להפיק רצון ע"י קרבנות ותפלה, ועל זה כתיב והתקדשתם שאם תקדשו עצמכם. והייתם קדושים. יסייעו אתכם מן השמים כענין תכין לבם תקשיב אזנך. וע"ז מפרש הטעם. **כי אני ה' אלהיכם.** אני משגיח ומנהל אתכם. ע"כ רצוני בכך שתתפללו ותבקשו ממני.

פרק כ, ח

ח וּשְׁמַרְתֶּם אֶת-חֻקֹּתַי וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם:

ושמרתם את חקתי ועשיתם אותם. כבר ביארנו דחקותי משמעו כמה פעמים מדות שהתורה נדרשת בהן. וקאמרה תורה שיהא סיוע מן המים שתשמרו חקות התורה דקדוקי הפרשה.

ועשיתם אותם. תוסיפו לחדש בפלפולה.

ובא הפסוק הזה לכאן משום שעסק התורה מועיל לתפלה ודביקות בה'. כדאיתא במס' עבודת כוכבים (ג,ב) כל הלומד תורה בלילה חוט של חסד משוך עליו ביום, שנאמר יומם

יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל חיי. ביאורו, דתכלית חוט של חסד הוא לתפלה לאל חיי. ובמס' תמיד (לב,ב) איתא כל הלומד תורה בלילה שכינה כנגדו שנאמר קומי רוני בלילה לראש אשמורות, שפכי כמים לבך נכח פני אדני שאי אליו כפיך על נפש עולליך וגו'. והיינו דלא כתיב בזה הפסוק משפטי משום שלזה התועלת אין נפקא מינה בלמוד דינים הלכה למעשה, אלא רק כח התלמוד מקדש ומעלה את האדם שתהא תפלתו מקובלת. ומשום הכי אפילו למוד חקי תורה לבד מועיל לזה.

פרק כ, ט

ט כִּי-אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלַל אֶת-אָבִיו וְאֶת-אִמּוֹ מוֹת יוּמַת אָבִיו וְאִמּוֹ קֶלֶל דָּמִיו בּוֹ:

כי איש איש וגו'. לשון כי מבואר שהוא נמשך לפסוק הקודם. והעניין משום דעיקר שקידת התורה שתהא מועילה על רוח האדם להעלות בזה את נפשו לתפלה. אינו אלא במתחיל ללמוד בנעוריו והתורה מתקיימת בו כדתנן הלומד ילד למה הוא דומה כו'. או אז מועלת בנפשו ביותר בשנים הבאות. אבל נגד זה הרבה ימי ילדות עושה להנתק מעול תורה. אם לא בהעמיס עליו אבותיו משא קודש. ע"כ העמיס הכתוב עול האבות על הבנים שיהיו נכנעים לדעתם ורצונם. ובזה יגיעו לשמירת החקים. ע"כ סמך עניין זה הכתוב להקודם לו כי איש איש וגו' וזה מסייע להגיע לתכלית הנרצה לפרנסה.

פרק כ, י

י וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאֹף אֶת-אִשְׁתּוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאֹף אֶת-אִשְׁתּוֹ רְעֵהוּ מוֹת-יוּמַת הַנָּאֹף וְהַנְּאֹפֶת:

אשר ינאף את אשת רעהו. הדרש (סנהדרין נב,ב) הוא לפטור אשת כותי. ואף על פי דבב"ק (לח,א) שקיל וטרי אי כותי בכלל רעהו או לא מכל מקום כאן דמיותר לגמרי על כורחך בא למעט כותי. וגם דכבר נתמעט מאזהרה גם כן דכתיב (לעיל יח,כ) ואל אשת עמיתך לא תתן וגו'. וכותי אינו בכלל עמית בתורה ובמצות. ולפי הפשט משום דהייתי אומר דנאף אינו חייב מיתה אלא בסתם נאף שבא בגניבה מבעלה, כלשון הפסוק ועין נאף שמרה נשף וגו'. אבל אם בא ריעו למסור לו ברצון את אשתו אינו בכל העונש. משום הכי חזר ופירש הכתוב אשר ינאף את אשת רעהו. אפילו ברצון.

פרק כ, יא

יא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת-אִשְׁתּוֹ אָבִיו עֲרֹת אָבִיו גָּלָה מוֹת-יוֹמָתוֹ שְׁנֵיהֶם דְּמִיָּהֶם בָּם
ואיש אשר ישכב וגו'. השנויים במקראות הללו שכאן כתיב (פס', יב) תבל. וכאן (פס', יג)
 תועבה. וכאן (פס', יד) זמה ועוד כמה שנויים ודאי יש בהם דבר סתר בסתרי טבע העניין.
 ומלבד שאין אנו יודעים עד מה. עוד תנן רפ"ב דחגיגה אין דורשין בעריות בשלשה ואף על
 פי שבתלמודין פירשו המשנה לעניין דינא מכל מקום בירושלמי פירשו גם במה שאינו נוגע
 לדינא.

פרק כ, טז

טז וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל-כָּל-בְּהֵמָה לְרַבְעָה אֹתָהּ וְהִרְגַתָּ אֶת-הָאִשָּׁה וְאֶת-הַבְּהֵמָה מוֹת
יוֹמָתוֹ דְּמִיָּהֶם בָּם :

אל כל בהמה. בעונשין כתיב 'כל בהמה' בבהמה הרובעת, ללמד דלא שנא בהמה קטנה
 או גדולה. ולא כמו באדם שדוקא בן תשע ויום אחד ביאתו ביאה.

פרק כ, יט

יט וְעֲרֹת אֲחֻת אִמְךָ וְאֲחֻת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה כִּי אֶת-שָׂאֲרוֹ הָעֶרְהָ עֹנָם יִשְׂאוּ:
כי את שארו הערה. איתא ביבמות (נד, ב) דבא לרבות הערה בבהמה. והא דלא כתיב
 כאן מקור כמו באדם בפסוק הקודם ביאר בנודע ביהודה תנינא חאה"ע סי' כ"ג דמשום
 דבהמה אין לה פרזודור כמו אדם, וכל הערה הוא במקור מה שאין כן אשה הוצרך
 הכתוב לפרש דדוקא מקורה הערה ולא בפרזודור.

פרק כ, כ

כ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת-דֹּדְתוֹ עֲרֹת דָּדוֹ גָּלָה חֲטָאָם יִשְׂאוּ עֲרִירִים יָמָתוֹ :
ערירים ימותו. ובפסוק דבסמוך (פס', כא) כתיב ערירים יהיו. וידוע ההפרש בין שתי
 הלשונות אבל בזה התלמודים מחולקים. בבבלי שם מפרש דחדא יליף מחבירו ומשניהם
 למדנו על כל חייבי כרת שבתורה שהם בערירי בשני האופנים. והוא דעת רש"י בכתובות
 (ל, ב) ובכמה מקומות. אבל בירושלמי שבת פרשת כ"ג וביבמות איתא דבמקום דכתיב
 ערירים ימותו משמעו שימותו בניהם הנולדים ובמקום דכתיב ערירים יהיו משמע שלא
 יולידו. ואין למדין זה מזה ומכל שכן שאין כל עריות ושאר חייבי כרת למדים מהם. וזהו

כעין שיטת התוס' ריש יבמות אלא שהם ז"ל סבירא להו דכל עריות ודאי בכלל ערירי וכך כתב הרמב"ן לעיל י"ח כ"ט. ולדברינו בשם הירושלמי אינו כן [ואריכות הדברים מבוארת בקדמת העמק שאלה חלק שני בסימן יא'].

פרק כ, כא

כא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת-אִשְׁתּוֹ אָחִיו נָדָה הוּא עֲרֹוֹת אָחִיו גְּלָה עֲרִירִים יִהְיוּ:

נדה היא. ללמד דמיירי באשת אחיו מאביו דהוי כמו נדה שיש לה היתר. כן הוא בתו"כ. מיהו גם בזה נחלקו התלמודים. דלש"ס דילן יבמות (נד,ב) מפרשין אפילו אשת אחיו מאביו. דאי אפשר לפרש דוקא אשת אחיו מאביו ולא מאמו. דאם כן על כורחך אשת אחיו מאמו ליכא כרת כלל שהרי אין כרת בלי ערירי. וזה אי אפשר דבפירוש תנן ריש יבמות (ב,א) דאשת אחיו מאמו פוטר מיבום. ועל כורחך צריך לומר דבא הכתוב ללמד דאפילו אשת אחיו מאביו חייב כרת אף על פי שיש לה היתר. אבל דעת הירושלמי הוא דדוקא אשת אחיו מאביו ולא מאמו. והיינו משום שלא נתמעט אשת אחיו מאמו אלא מערירי דכתיבא כאן אבל בכרת איתא [ובקדמת העמק שאלה שם ביארנו יותר].

פרק כ, כב

כב וְשִׁמְרַתֶּם אֶת-כָּל-חֻקֹּתַי וְאֶת-כָּל-מִשְׁפָּטַי וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם וְלֹא-תִקְיָא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לְשִׁבְתָּ בָּהּ :

ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם ולא תקיא וגו'. כבר ביארנו לעיל י"ח כ"ו דשמירת חקים ומשפטים שהוא הויות התלמוד משמרת את האדם שלא יבא לידי עריות. וכאן הוסיף הפסוק שאפילו חלילה הדור פרוץ בעריות, ואם כן הוא סיבה לגלות הארץ כמו שכתבתי שם מכל מקום אם שוקדים בתורה מועיל זכות התורה שלא תקיא אותם הארץ. אלא יהיו נענשים אז בארץ וכדאיתא בנדרים (פא,א) ובב"מ (פה,א) ובאיכה רבתי פתיחה ב על הפסוק ירמי' ט,יא) על מה אבדה הארץ וגו' דבר זה שאלו לחכמים ולנביאים. ובא התשובה ע"י דבר ה' על עזבם את תורת. ואף על פי שידוע דבעת חורבן בית ראשון היה עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים כדאיתא ביומא (ט,ב). מכל מקום אי לאו הכי לא חרבה הארץ לגמרי. ובבא בתרא דף ח' אמרו גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם אי תנו כולהו עתה אקבצם מן הגלות מכל שכן שלא היו הולכים בגלות. אלא היו

נענשים שמה. וזהו כונת הפסוק ושמרתם וגו' ולא תקיא וגו'. ומשום הכי כתיב ולא תקיא אתכם הארץ. ולא כמו שכתבתי לעיל י"ח כ"ח ולא תקיא הארץ אתכם. אלא כאן דייק הפסוק דוקא לכם מועיל זכות התורה ומכל שכן לעיל שם כ"ו.

פרק כ, כג

כג וְלֹא תִלְכוּ בַחֲקֵת הַגּוֹי אֲשֶׁר-אֲנִי מְשַׁלַּח מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת-כָּל-אֱלֹהֵי עֵשׂוּ וְאֶקְּץ בָּם:

ולא תלכו בחקות הגוי וגו'. עוד זאת יהיה שקידת התלמוד מועיל שלא תלכו בחקות הגוי, כלומר אף על גב שיהיה בכם חוטאים בעריות משום תאותם אבל מכל מקום לא יהיו מחמת נימוסי המדינה, שזה גרוע מחמת שהכל נמשכים אחר זה. אבל למוד התורה מיישר הדעת והשכל שלא יגיע לכך וכדאיתא בפתיחתא דאיכה רבתי סימן ב' הלואי אותו עזבו ואת תורתי שמרו שהמאור שבה מחזירם למוטב. ונמצא הלמוד משמר שלא יוסיפו לחטוא כ"כ.

כי את כל אלה עשו ואקוץ בם. המה שעשו כל אלה אינו נותן עצה להם שלא יקיא אותם הארץ או שיחזרו. אלא קצתי בהם וגרשתי אותם. והוא משום שגם בל"ז לא היתה הארץ שלהם בעצם כמו ירושת אבות. אבל אתם.

פרק כ, כד

כד וְאָמַר לְכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת-אֲדָמְתָם וְאֲנִי אֶתְנַנֶּה לְכֶם לְרֵשֶׁת אֶתְּהָ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבַשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר-הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן-הָעַמִּים:

ואמר לכם אתם תירשו את אדמתם. כירושא שאין לה הפסק, שאפילו בשעה שאין ישראל עליה יודעים שהיא שלהם אלא שגלו ממנה. וכמו שכתבתי בס' שמות (לב, ג). וזהו טעם על שנתן הקב"ה לנו עצה שלא תקיא אותנו הארץ אפילו אנו נכשלים בעריות. **ואני אתננה לכם לרשת אותה ארץ זבת חלב ודבש.** אריכות לשון הוא והכי מיבעי אתם תירשו את אדמתם ארץ זבת חלב ודבש. אלא הוא עוד טעם על שנותן עצה לישראל יותר מז' אומות. שיש הפרש בין חלק ארץ שנתן הקב"ה לאיזה אומה לחלק א"י שנתן לנו. דכל הארצות היתה הנתינה בהשגחתו יתברך אך בתחלת הנתינה אם טובה היא אם רעה ולא היה מושגחת עוד בפרטי העתים לשנותה לפי המעשים. מה שאין כן ארץ ישראל בכל שעה היא בהשגחה, כדכתיב תמיד עיני ה' אלהיך בה וגו'. ויהושע וכלב אמרו אם חפץ בנו

ה' והביא אותנו אל הארץ הזאת ונתנה לנו ארץ אשר היא זבת חלב ודבש. וביארנו שם שאמרו שגם בעת שהיא זבת חלב ודבש נדרשת להשגחה לפי מעשיהם של ישראל בתורה ובמצות. וזהו כונת הפסוק ואני אתננה לכם לרשת אותה אשר היא כבר זבת חלב ודבש ומכל מקום הנני נותן בכל שעה השגחתי עליה. והוא טעם יפה שיש לקוות דעסק תלמוד תורה יחזירם בתשובה שהרי היא הניתנת להשכיל על ההשגחה ביותר מה שאין כן שבע אומות לא היו מושגחין בזה האופן לכן לא היה עסק התורה מועיל להם. **אשר הבדלתי אתכם מן העמים.** בזה שפרי הארץ תלוי במעשה שבין אדם לשמים מה שאין הדבר כן בכל העמים.

פרק כ, כה

כה והבדלתם בין-הבהמה הטהרה לטמאה ובין-העוף הטמא לטהר ולא-תשקצו את-נפשתיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמש האדמה אשר-הבדלתי לכם לטמא: והבדלתם וגו'. כמו שהבדלתי אתכם מהעמים כך תראו להיות מובדלים מהם בארחות החיים עד שתבדילו בין הבהמה הטהורה וגו'. ופירוש הבדלה זו מוסף על המוזהר מכבר ביארנו בהעמק שאלה סי' קל"ז דלפרש"י הוא לבדוק אם נשחט רוב סימנים כדאיתא בחולין (ט,א) הטבח צריך שיבדוק בסימנים כו' ולדעת השאלתות שם ובה"ג הוא להתרחק מן האיסור ולחשוש לא יבא לכלל איסור ומכאן למדו חז"ל כמה גזרות. והקדים הכתוב בבהמה הטהורה לטמאה ובעוף הטמא לטהור. באשר שבהמה טהורה מפורשים מתחלה בפרשת שמיני מה שאין כן בעוף רק הטמא מפורש בכתוב. **אשר הבדלתי לכם לטמא.** דוקא אתם מקבלים טומאה מהם ולא כל העמים.

פרק כ, כו

כו והייתם לי קדשים פי קדוש אני ה' ואבדל אתכם מן-העמים להיות לי: והייתם לי קדשים וגו' ואבדל אתכם וגו'. קדושה משמעו פרוש ומובדל מן העמים וכן משמעות הבדלה. אלא שיש נפקא מינה. דקדושה משמעו בדבר שאין דעת אנושי נותנת לכך. אלא שהקב"ה צוה. מה שאין כן הבדלה משמעו שדעתו הוא דעת נקיה ומובדל מנפש הגסה. ואמרה תורה דהבדלה מכל אשר תרמוש האדמה יהיה גורם להיות קדושים לשמו ית' אפילו בדבר שאין דעת אנושי נותנת לפרוש מזה והקדושה תגרום למדרגה

יותר גבוהה שאבדיל אתכם מן העמים להיות לי. שאפילו מה שהטבע נותנת להבדיל יהיה גם כן לי היינו לשמי ולא מצד הטבע. והוא דרך חסידות שכל מעשיהם לשם שמים. ומשום הכי כתיב ואבדל חסר. משום שההבדלה זו כבר כתיבא מקודם (פס',כד) ונוסף כאן רק על מחשבה.

פרק כ, כז

כז וְאִישׁ אִו-אִשָּׁה כִּי-יִהְיֶה בֵּהֶם אוֹב אוֹ יִדְעֹנִי מוֹת יוֹמָתוֹ בְּאָבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמִיָּהִם בָּם :
ואיש או אשה וגו'. בשביל שהזהיר על הפרישה מן התאוה חזר והזהיר שהפרישה לא תהא כדי להיות כהן אוב או ידעוני שגם זה אי אפשר אם לא בפרישות. מכל מקום באבן ירגמו וגו'.